

ROZPROSZONY (153) *part praet pass pf*

rozproszony (152), **rozpruszony** (1); rozproszony : rozpruszony *StryjKron* (1:1).

rozproszony (140), **rozproszon** (13).

rof- (124), roz- (27).

Pierwsze o jasne; -pro- (14), -pró- (5); -pró- *OrzJan, GórnTroas* (2), *SiebRozmyśl*; -pro- : -pró- *Mącz* (11:1); w formach złożonych -on- (14), -ón- (1) *KochPieś*; formy niezłożone z tekstów nieoznaczających ó.

sg m N rozproszony (10), rozproszon (3); ~(attrib) -ony (2); ~(praed) -on (3) *RejPs, BibRadz, ArtKanc*, -ony (2) *Mącz, RejPos*. ◇ G rozproszon(e)go (1). ◇ A rozproszony (6). ◇ f N (praed) rozproszona (4), rozproszoną (1); -ona *RejPs, LubPs, RejPos*; -ona : -oną *BibRadz* (1:1). ◇ G rozproszon(e)j (1). ◇ n N (praed) rozproszon(e) (5), rozproszono (5); -on(e) *RejPs, LeszczRzecz, BibRadz*; -ono *HistAl, RejZwierc*; -on(e) : -ono *RejPos* (2:3). ◇ A rozproszon(e) (4). ◇ pl N m pers rozproszeni (46); -eni (2) *OpecŻyw, GórnTroas*, -éni (1) *SiebRozmyśl*, -(e)ni (43). subst m i n rozproszon(e) (6). f rozproszon(e) (14), rozproszony (1); ~(attrib) -on(e) (6); ~(praed) -on(e) (7), -ony (1) *TarDuch*. ◇ G rozproszonych (12). ◇ D rozproszonym (6). ◇ A m pers rozproszoné (16), rozproszonych (2); -ych *StryjKron*; -é : -ych *CzechRozm* (1:1); -é (1), -(e) (15). subst rozproszon(e) (7). ◇ I m rozproszonymi (2) *LubPs, CzechRozm*, rozproszon(e)mi (1) *BielKron*.

Składnia dopełnienia sprawcy: rozproszony od kogo, od czego (3).

Sł stp s.v. rozprószyć, Cn notuje, Linde XVI w. (jeden z niżej notowanych przykładów) s.v. rozprószny.

1. *Znajdujący się w różnych miejscach, zwykle wskutek czyjejs ingerencji; dispersus PolAnt, Vulg, Cn; dissipatus PolAnt; lacer, palatus Mącz; sparsus Cn* (134) :

A. O ludziach lub zwierzętach (123) :

a. Przebywający w różnych stronach, zwykle po opuszczeniu rodzinnej ziemi; żyjący z daleka od siebie (80) : *WróbŻółt* cc6v; *RejPs* 55, 86; *BibRadz* I 358d marg; iż Ruś wezwána ieft od rozliania/ to ieft roffeia [*lege: rozsiej*]/ á w tym fie zgadzaią z Greki/ ktorzy ie zową [...] ípory/ tho ieft rozprofzeni/ bo fie po wśzytkiey Europie rosłiali. *BielKron* 427, 266; *Mącz* [274]c; Ale teras gdy fię náwrócili do Bogá íwego/ tedy fię wrocili z onych mieisc gdzie byli rofprofzeni *BudBib Iudith* 5/17; *CzechRozm* 82v; íami Zydowie praw íwych zakonnych/ vzywác teraz nie mogą/ będąc od Bogá y rofprofzeni y opuśczeni *CzechEp* 32; O Pálterzu nász doftoyny/ náwiedz lud íwoy rofprofzony. *ArtKanc* K13; Czy znouu fię wrocic Polacy chcecie do onego żywotá zwierzęcego/ gdy ludzie rozprofzeni po leśiech/ po błotách miefzkáli *GórnRozm* L4v; [*św. Jakub*] piŕze ten list do dwunaściu pokolenia Zydow rofprofzonych *WujNT* 784, *Ioann* 7/35, *Act* 8 arg, 8/4.

rozproszeni między kim (1): á przetożes nas dał w łup [...] onym wśzytkim między ktoremi ieftelmy rozprofzeni. *BibRadz Tob* 3/4.

rozproszeni po kim, po czym (29): w niey [*w ziemi alańskieij*] nikth nieprzebywa abowiem wśzytci ie y obywace wypędzeni y rozprofzeni po cudzych ziemiach poginęli. *MiechGlab* 41; *KromRozm II* e4; *BibRadz* 3.Reg 22/17, 1.*Petr* 1/1; *BudBib Tob* 14/6; Y tak ręką y niewolą pogánífką Turecką od Bogá pokarání [*Grecy*]/ po rozmaitych kroleftwach rozprofzeni íą. *SkarJedn* 305; *CzechEp* 60; *NiemObr*

52; Piotr Apostoł Iesulá Chrifstulá/ wybranym przychodniom rofprofszonym po Ponćie/ Gálácie/ Káppádocie/ Aziey/ y Bithyniey *WujNT 1.Petr 1/1*, s. 516. *Cf Wyrażenia*.

rozproszeni gdzie (1): wżytkim w Polfzće/ w Litwie/ w Ruśi/ w Prufiech/ w Mázowfzu/ ná Kuiáwách/ ná Podgorzu/ y gdzie indziey rofprofszonym [...] Marćin Czechowic [...] Láfki/ pokoiu/ y miłofierdzia/ od BOgá Oycá [...] życzý *CzechRozm A2*.

rozproszeni skąd (2): *BudBib Tob 14/6*; iż ná on czás żydowie rofprofzeni będąc z żiemie fwey/ miedzy pogány pofpolićie miefzkáli. *CzechRozm 76v*.

W przeciwstawieniu: »rozproszony ... zgromadzony« (1): *KromRozm III E6v cf* »tam i sam rozproszeni«.

W porównaniach (5): iż też żydowie mieli być rozprofzeni iako proch *WróbŻółt L5*; *BibRadz 3.Reg 22/17*; *BielKron [852]*; *WujNT 38 marg*; Bárzo bowiem bez niego/ byli vtrapieni/ Iáko owce bez páfćerzá/ wżyfcy rozprófżeni. *SiebRozmysł K2v*.

Zwrot: »rozproszone zebrać, zgromadzić (a. zgromadzać), skupić« = *dispersos congregare PolAnt, Vulg (4:4:2)*: ábowiem on lud rofprofzony fwoy zgromádzáiąc ná iednem miefcu záwżdy óladza. *RejPs 216*; *Laceras gentes colligare*, Rofprofzone ludzie zebrać. *Mącz 181b*; *Górndworz Kk5v*; *RejPos 261v*; *BudNT Ioann 11/52*; bo dla niey [dla jedności] ná śwíat przyfzedł [Jezus]/ [...] áby fyny rofprofzone w iedność fkupił *SkarJedn 55, A3, A7, 19*; *WujNT Ioann 11/52*.

Wyrażenia: »po narodziech (narodach), w narodziech rozproszeni« (2:1): Widziż yákechmy w národzyech fą rofprofszonymi *LubPs Y4*; *CzechRozm 82*; iáko nawyżfzy káplán w ftárym zakonie miał zwierzchność nád wżytкими Zydy/ nie tylko nád tymi co byli w Ieruzálem y w Iudfkiey żiemie/ ále y nád tymi/ ktorzy byli po rozmáitych narodách rofprofzeni *WujNT 784*.

»po śwíecie (światu) (a. po krainach śwíata), po krolestwach żiemie rozproszon(y) (rozproszeni)« [szyk 14:3] (16:1): *WróbŻółt L6, S5, S7*; Wierzę też iż iest ieden prawdziwy/ y fwięty kofcioł chrzećcijaq̃fki [!]/ po wżytkim fwiecie rofprofzony *SeklWyzn Bv*; *LubPs hh3*; Porázi ćie Pan nieprzyaćioły twemi/ [...] á będżiesz rofprofzon po wżytkich krolestwách żiemie [*eris in commotionem omnibus regnis terrae*]. *BibRadz Deut 28/25*; *RejAp AA6v, [13], 34v, 92v*; *RejPos 49, 51, 139v, 260v*; *RejPosWstaw [1432]v*; *CzechRozm 114*; bo oni [apostołowie] po śwíecie rofprofzeni roznieśli Ewánielią po rozmáitych krolestwách *SkarŻyw 536*.

»tam i sam rozproszeni« (1): iż duch S. Apostołom nye tám y fám rofprofszonym/ ále w yednym domye zgromádzonym dan yeft *KromRozm III E6v*.

Przen (6) : Szeroko iest rofprofzone wćífnienie fercá mego *RejPs 36v*; ktorych myfli/ fpráwy y obyczáie/ rozmáicie po fwiecie láćiają/ á dziwnie fą rofprofzone *RejPos 132v*.

rozproszone miedzy kogo a. miedzy kim (1): Imioná ich niech będą rofprofzone miedzy pogány [*Dispergantur in gentes nomina eorum*] *BudBib 4.Esdr 2/7*.

W porównaniu (1): ku czemu wy [ewangelicy] też nas [...] wiedźcie: ábyfmy [...] byli ná koniec w Polfzce bez Krolá/ ták rofprofzeni iáko owce bez páfćerzá. *OrzRozm B*.

Zwrot: »rzeczy rozproszone zgromadzać« (1): Oná [miłość] żywioły iednoczy/ [...] Oná rzeczy rofprofzone zgromadza *Górndworz Mm6v*.

Wyrażenie: »rozproszeni po narodziech« (1): A ták y nas miły pánie obáčz miłóćiwie ktorzychmy fą rośprośfieni myflámi śwemi po rozlicznych národziech *RejPs* 158v.

α. W funkcji rzeczownika (10): też y fynowie rośprośzonych z ludu twego/ ruřzą fię *BibRadz Dan* 11/14.

rozproszeni między kogo a. między kim (1): do ktorego [*Jeruzalem*] wiechał [*Mesjasz*] y [...] lud łobie zebrał/ przez ktoryby potym rośprośzonych między pogány zgromadzał? *CzechRozm* 121.

rozproszeni skąd (2): *BibRadz Is* 11/12; Y będzie znáčzna Troia/ á z niéy rozpróśzeni/ Wróćą fię do oyczyzny przez cię zgromádzeni. *GórnTroas* 36.

Zwrot: »rozproszone zgromadzać, skupić« (6:1): *TarDuch* D3; *KromRozm III* A8v; Pan [...] Rośprośzone w Izráelu miłóćiwie zgromadza *LubPs* ff2v; *CzechRozm* 121; *LatHar* 584, 621; Syn Boży zá to vmárł/ [...] áby rośprośzone łkupił. *SkarKaz* 638b.

b. Którzy rozbiegli się przestraszeni (43): Mám lutołtz nad moiémi braciłłki apołtoły/ ktorzy boiaznią fą rozprośfenij *OpecŻyw* 167; *TarDuch* D6v; *WróbŻółt* 91/26; *RejPs* 97; Ci ptacy známionowáli Fáraóná y Egipcyány/ ktorzy mieli być rośprośzeni. *BibRadz I* 8b *marginis*, *Is* 10/31, *Ier* 25/34; *BielKron* 39v; Lecz oni ktorzy byli rośprośzeni przed vtrapieniem ktore fię sftáło zá Szczepaná/ záchodźili áż do Pheniciey/ y Cypru *WujNT Act* 11/19, *Act* 5/37.

W porównaniu (1): A nieynáčzey będą rośprośfieni iáko bywa dym łkominá rośprośfon od wiátru *RejPs* 97.

Zwrot: »rozproszone zgromadzić« (1): wás zwoleniki moie/ czałfu mé męki rośprośfoné zgromadzę *OpecŻyw* 98v.

α. O zwierzętach (31): *BibRadz Ez* 34/12; *Displicatas volucres per translationem dixit Varro pro Disgregatas et Dispersas de apibus loquens, Rozprośzone. Mącz* 306a; *RejPos* 166v; Iáko fię pyta páłterz o ftadzie śwem/ onego dniá gdy bywa wpośzrodku drobów śwych rozprośzonych *BudBib Ez* 34/12.

W porównaniu (1): Izráel ieft iáko trzodá rozprośzoná *BibRadz Ier* 50/17.

Przen: *O wiernych nazwanych przenośnie owcami lub (1 raz) kurczątkami (13):* *TarDuch* C2; abychmy niebyli rośprośfieni od ciebie páłterza twego będąc włafne owieczki twoie *RejPs* 109v; *Leop Zach* 11/16; *BibRadz Ez* 34/5, 12, *Mar* 14/27; y czyżeciełmy <to kiedy> záłłżyli ty nędzne/ złe/ á fwowolne šírotki twoie/ iż nas ták/ nie ináčzey ie(dno iá)ko kokofz záłofna/ zgromádzić raczyłz pod ty święte łkrzydłá fwoie/ ty roś(prośzo)ne kurczątká fwoie. *RejPos* Ooo2v, 123v, 281; *SkarJedn* 301; *ArtKanc* K14v.

W przeciwstawieniu: »rozproszony ... zgromadzony« (1): áby owce rośprośzone/ á wilkom niezgodą wydáne do iedney owczárniey [...] zgromádzone być mogły. *SkarJedn* A4v.

Wyrażenie: »rozproszone po wszytkiej ziemi« (1): Owce moie błądziły po włythkich gorách/ á po włyzech wyłokich pagorkách/ y rośprośzone fą po włythkiey ziemi [*super omnem superficiem terrae dispersae sunt*] *BibRadz Ez* 34/6.

β. W walce: zmuszony do bezładnej ucieczki; disiectus Miech, Mącz (13): á gdy krol ich był wzięt w niewolá, tedy woýłko iego rośprośzone, częćciá pobitho/ częćciá też zaprzędano. *MiechGlab* 38; *RejZwierz* 6; *BibRadz 1.Reg* 11/11; tráfiło fię k temv iż pobráli Luzytani w ten czás ná morzu wiele

Máchometan ledwo drudzy wćiekli do Aden miáftá ci nawięcey náfzey krwie prágnęli [...]. Ale Bog [nas uchronił] [...]/ bo ten ktory nád námi ftrażá miał kazał zámknąć brony przed tymi Máchometany rofprofzonemi *BielKron* 457v, 387; *Mącz* 162b; *RejPos* 64; *RejZwierc* 126, 163; A ták ty dwie woýfká Mofkiewfkie wielkie [...] dziwná mocá Bożá y dzielnoścíá Litewfká były rofprufzone *StryjKron* 772, 260.

W połączeniu szeregowym (1): Miserandum in modum milites populi Romani capti, necati, deserti, dissipati sunt, Bárzo mizernie służebny lud ludu Rzimskiego poymány/ pobity/ opuífzczony y rofprofzony yeft. *Mącz* 224d.

Szereg: »porażeni i rozproszeni« (1): A gdy Iozue połał przeciw miáftu Háý/ poráżeni y rofprofzeni Izráelitowie *BielKron* 47v.

B. O przedmiotach (8) : A iż księgi ziemskie zawkrzeńskie [...] są rozproszone i pieczęć ziemska zginęła [...]. przeto deputujemy do p. Sędziego i do p. Podsędka Zawkrzeńskich [...] ku zebraniu tych ksiąg i produkt rozproszonych *ZapMaz II G* 61/159-160v.

a. Rozrzucony bezładnie na pewnej przestrzeni (6) : rozprofzony fą wízitki kości moie. *TarDuch* A3; Disiectae naves, Rofprofzone łodzie. *Mącz* 162b, 162b; VCiefzna lutni/ w któręý fłodkié ftróny Bijąc Amphión/ kámien rofprofzóny Zwabił ná kupę *KochPieś* 49.

rozproszone po czym (2): *BiałKaz* D4v; lecz okrętów Tyśíac rozbitych widział/ y moc fprzędów Okrętowych/ fztuk ktemu pokruífzonych/ Po niefortunnym morzu rozprósfzonych. *GórnTroas* 67.

C. O płynach i ciałach lotnych (2) :

W porównaniach (2): *RejPs* 97; á (ták) rozprofzona będzie krew iych iáko proch/ á ciáło iych iáko gnoy. *BudBib Soph* 1/17.

Wyrażenie: »rozproszon od wiatru« (1): A nieynáczey będą rofprofófeni iáko bywa dym fkominá rofprofófon od wiatru *RejPs* 97.

2. Który nie pozostał cały (14) :

a. Który uległ rozłamowi (2) : rácz przywieść lud fwoy w iednotę/ [...] Ktory ieft bárzo rofprofzon *ArtKanc* K13.

Przen (1) :

Szereg: »rozerwany i rozproszony« (1): á to ták wielkie rozerwánié/ [...] które krześciianfctwu wielką vtrátę przynioflo/ [...] to niefczęcíe mówię/ ták fzeroko rozerwáné y rozprósfzoné [...] vfkróm. *OrzJan* 132.

b. Zniszczony, zniweczony, doprowadzony do upadku; prostratus Mącz (10) : po fmierci twey kroleństwo náfze będzie rofprofzono [*regnum nostrum dissipabitur*] *HistAl* N3v; *BibRadz Am* 1/2; *Mącz* 415a; wczýńże lepiej/ áby były rozprofzone [*ut dissipentur*] miáftá/ y wízytke zgromádzienia ludzkie *ModrzBaz* 31v.

W porównaniach (2): á domy y potomfctwá ich/ iáko lifcie z drzewá bywáią z wíátrém rofprofzone. *RejPos* 163; kthorych iáko wíátr pámięc będzie rofprofzoná. *RejPos* 322.

Wyrażenia: »marnie rozproszony« (2): Bo oni [*sprzeciwnicy moi*] gdy ták będą márnne rofprofófeni/ Iuż nye mogą nigdy być niczym náfyceni *LubPs* O4v, ee3v.

»wniwecz rozproszony« (2): chwała ona domu jego wniwecz będzie rozproszona *RejPs* 73v; *LubPs* ee3v.

»rozproszony do szczątka« (1): Izby rozproszona była pamięć ich [złych] do śczątki *LubPs* Zv.

c. *Roztrwoniony; przen* (2) : aby kiedy ono takie wielkie zebranie ich [Polaków]/ którego za ciężką pracą y przelaniem krwi swojej dostali/ nie było jakim takim nieporządkiem rozproszone *LeszczRzecz* A3.

Fraza: »dobro będzie rozproszono« (1): iż kto zemną nie iest/ przeciwko mnie iest/ a wszystko dobro jego będzie rozproszono. *RejPos* 67.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (5) : Dissipata connectere, Rozproszone rzeczy złączać. *Mącz* 396a, 403d, 404a, 469c; *Calep* 331b.

Cf **NIEROZPROSZONY, ROZPROSZYĆ, ROZPROSZYĆ SIĘ**

KW